

ПІДГОТОВКА МАГІСТРІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ
НАВЧАЛЬНИМ ЗАКЛАДОМ
НА ОСНОВІ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ

У статті на основі аналізу наукової літератури встановлено, що проблема підготовки магістрів до використання системного підходу під час організації управління навчальним закладом ще не стала предметом спеціального дослідження. Визначено, що одним з найефективніших шляхів вирішення вищезазначеної проблеми є розробка спецкурсу “Системний підхід у вищій освіті”. Цей спецкурс апробовано, на основі отриманих результатів встановлено позитивну динаміку підвищення рівня знань, умінь та навичок магістрів щодо методології системного підходу під час організації управління навчальним закладом.

Ключові слова: навчальний заклад, оптимізація, підготовка магістрів, система, системний підхід, спецкурс, управління.

Підготовка магістрів до організації процесу управління навчальним закладом на основі системного підходу є актуальною проблемою сьогодення. Адже сучасні тенденції трансформації механізму управління навчальним закладом сприяли появі необхідності підготовки фахівців з організації управління на основі системного підходу. Орієнтація підготовки магістрів спеціальності 8.18010021 “Педагогіка вищої школи” на використання системного підходу у вищій освіті передбачена навчальним планом під час вивчення навчальної дисципліни “Системний підхід у вищій освіті”.

Аналіз основних публікацій щодо підготовки магістрів до управління навчальним закладом доводить, що використання системного підходу під час управління навчальним закладом є майже недослідженою проблемою. У наукових працях вітчизняних та зарубіжних учених висвітлено наукові засади управління навчальними закладами (В. Бондар, Л. Даниленко, Г. Єльнікова, В. Кукушин, Є. Хриков та ін.); шляхи модернізації управлінського апарату навчального закладу (Н. Василенко, Л. Даниленко, В. Малихін, Є. Павлютенкова, М. Поташник та ін.); наукові засади системного підходу (С. Архангельський, В. Беспалько, Н. Кузьміна, О. Сарановата та ін.); проблему підвищення методологічної культури наукових досліджень на основі системного підходу (Ю. Бабанський, В. Краєвський, А. Кузнецова, Н. Кузьміна, Ю. Сокольнікова, П. Фролов та ін.); шляхи вдосконалення та оновлення управлінського апарату навчального закладу на засадах системного підходу (В. Лазарєв, М. Поташник, Г. Сиротенко та ін.).

Мета статті – обґрунтувати шляхи оптимізації процесу підготовки магістрів спеціальності 8.18010021 “Педагогіка вищої школи” до використання системного підходу під час організації управління навчальним закладом.

На початку 70-х рр. ХХ ст. вперше Честером Барнардом було обґрунтовано ідею використання системного підходу під час управління. Він стверджував, що “будь-яке підприємство є системою, яка функціонує всередині більшої системи. Порушення функціонування будь-якої частини системи зумовлює виникнення труднощів в інших її підсистемах. Системний підхід в управлінні дає змогу запобігти ситуації, коли вирішення в одній підсистемі перетворюється на проблему для іншої” [3, с. 41].

Герберт Саймон та Ігор Ансоф, однодумці та послідовники Честера Барнарда, виокремлюють такі особливості системного підходу в управлінні:

- врахування багатомірності організації й відповідного управління;
- управлінські теорії, які використовують під час системного підходу, більшою чи меншою мірою виходять з наявності синергетичного ефекту, суть якого полягає в тому, що ціле завжди якісно відрізняється від простої суми його складових;
- при системному підході зміну кожного елемента управлінської діяльності розглядають як зміну інших елементів і, зрештою, організації в цілому [2, с. 18].

У вітчизняній педагогіці період “системного буму” розпочався в 1970-х рр. Це був час найвищої популярності системного підходу, широкої експансії його в усі галузі педагогічного знання, експонентного зростання кількості публікацій, присвячених різним аспектам застосування системного підходу до педагогічних явищ і процесів (Н. Кузьміна, А. Куракін, В. Мізинців, Л. Новікова, А. Саранов та ін.). Практика використання системного підходу під час організації та управління навчальним процесом у навчальному закладі стала предметом наукового дослідження В. Береки, В. Лазарева, М. Поташника, Г. Сиротенка, Є. Хрикова та ін.

Український науковець Є. Хриков дійшов висновку, що цілісність структурних компонентів педагогічної системи забезпечує така підсистема навчального закладу, як управлінська, яку можна розглядати як самостійну складну систему. Її структурними компонентами є:

1. Мета управління – створення умов для реалізації мети навчального закладу.
  2. Управлінська інформація, яку містять концепції діяльності, плани роботи, накази, розпорядження, положення, пам’ятки, інструкції, розклади занять, рішення колегіальних органів тощо.
  3. Засоби управлінської комунікації, тобто засоби, форми, методи управління.
  4. Керуюча підсистема, яку утворюють органи адміністративного та колегіального керівництва навчальним закладом.
  5. Керована підсистема – педагогічна, матеріально-технічна, фінансова системи.
- Специфічною ознакою управлінської діяльності є те, що вона спрямована на забезпечення системного цілісного характеру функціонування як педагогічної системи, так і системи управління [4, с. 11–12].

Однією з головних проблем професійної педагогіки є процес підготовки компетентного фахівця. Процесуально-предметне втілення фахової підготовки майбутніх менеджерів освіти забезпечує цілісно освітньо-виховна система, до складу якої входять принципи й зміст фахової підготовки, форми, методи та засоби її реалізації [1, с. 59].

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми, магістранти спеціальності 8.18010021 “Педагогіка вищої школи” повинні: знати сутність системного підходу як методу дослідження складних педагогічних об’єктів; характеристики педагогічних систем; особливості вищого навчального закладу (далі – ВНЗ) як соціально-педагогічної системи; вимоги до організації навчального процесу на основі системного підходу, специфіку сучасних систем навчання у вищому навчальному закладі; методи комунікацій у діяльності педагогічного колективу; вміти визначати заходи, що можуть забезпечити досягнення визначених цілей, або покращити результати діяльності; визначати зовнішні та внутрішні чинники, що сприяють або не сприяють досягненню мети заходів; прогнозувати ступінь досягнення мети заходів (інновацій); застосовувати адекватні методи комунікації в умовах спільної діяльності педагогічного колективу в залежності від виробничих завдань за відповідними методиками; враховувати вплив зовнішніх та внутрішніх чинників на процес навчання; прогнозувати до-

сягнення мети діяльності; застосовувати системний підхід до аналізу комунікаційних процесів у ВНЗ.

З метою визначення рівня обізнаності магістрів з методологією системного підходу під час управління навчальним закладом було проведено анкетування у Мелітопольському державному педагогічному університеті імені Богдана Хмельницького. Анкетування було суцільним, письмовим, очним. Розроблена анкета містила відкриті питання, що стосувалися системи організації процесу управління навчальним закладом.

Результати анкетування дали можливість дійти висновку, що 50% магістрів мають низький рівень, 35% – середній, 15% – достатній рівень знань, умінь та навичок щодо організації управління навчальним закладом на основі системного підходу.

Аналіз наукової літератури та результати анкетування дали можливість встановити, що одним з найефективніших шляхів вирішення проблеми підготовки магістрів спеціальності 8.18010021 “Педагогіка вищої школи” до використання системного підходу під час організації управління навчальним закладом є розробка спецкурсу “Системний підхід у вищій освіті”.

Інформаційний обсяг розробленого нами спецкурсу “Системний підхід у вищій освіті” включає змістовий модуль 1 “Системний підхід у вищій освіті”, що містить такі теми: особливості ВНЗ як соціально-педагогічної системи (поняття соціально-педагогічної системи, особливості ВНЗ); системне бачення ВНЗ як об’єкта управління (системне бачення ВНЗ, об’єкт управління); особливості управління ВНЗ (теоретико-методологічні аспекти управління ВНЗ, принципи управління ВНЗ); вимоги системного підходу до організації керівництвом трудового колективу (структура управлінського апарату ВНЗ, особливості функціонування трудового колективу ВНЗ, системний підхід в організації трудового колективу ВНЗ); системи організації навчального процесу у ВНЗ (навчальний процес у ВНЗ, організація навчального процесу у ВНЗ); навчально-наукова база ВНЗ (поняття навчально-наукової бази ВНЗ, функції навчально-наукової бази ВНЗ); класифікація мети заходів або інновацій (класифікація заходів або інновацій за різними ознаками); визначення адекватності застосованих технологій щодо досягнення мети заходів (застосування технологій щодо досягнення мети заходів); вплив зовнішніх та внутрішніх чинників на досягнення мети заходів (зовнішні чинники на досягнення мети заходів, внутрішні чинники на досягнення мети заходів); прогнозування досягнення мети заходів або інновацій; забезпечення досягнення цілей результатів діяльності; методи комунікацій у діяльності педагогічного колективу (комунікації в діяльності педагогічного колективу); організація проведення нарад, засідань, семінарів тощо.

До індивідуальних завдань спецкурсу було включено такі теми: вимоги системного підходу до організації керівництва трудовим колективом; організація проведення нарад, засідань, семінарів тощо на конкретному прикладі; система нормативних документів сфери освіти; розвиток методології системного підходу у вітчизняній педагогіці; педагогічні системи.

Розроблений спецкурс передбачає такі методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності (словесні, наочні, практичні, пояснювально-ілюстративні, репродуктивні, проблемного викладу, індуктивні та дедуктивні, частково-пошукові, дослідницькі, навчальна робота під керівництвом викладача, самостійна робота) і методи активізації та мотивації навчально-пізнавальної діяльності (методи стимулювання й мотивації обов’язку і відповідальності в навчанні, методи активізації).

Спецкурс “Системний підхід у вищій освіті” включає такі методи контролю: перевірка результатів опрацювання лекційного матеріалу засобами контрольного

опитування – індивідуального, фронтального (письмовий колоквиум)); перевірка самостійного опрацювання окремих питань навчальних тем (першоджерел) шляхом перегляду конспекту з певного питання і контрольного опитування; перевірка виконання практичних завдань для самостійної роботи шляхом контролю за своєчасним виконанням завдань і співбесіди з їх тематики.

Розроблений спецкурс було апробовано в Мелітопольському державному педагогічному університеті імені Богдана Хмельницького під час навчально-виховного процесу магістрів спеціальності 8.18010021 “Педагогіка вищої школи”. Повторне анкетування дало можливість встановити позитивну динаміку підвищення рівня знань, умінь та навичок магістрів щодо методології системного підходу під час організації процесу управління навчальним закладом.

Висновки. Дослідження історичної генези використання системного підходу під час організації процесу управління навчальним закладом дало можливість дійти висновку, що проблема підготовки магістрів до використання системного підходу під час організації процесу управління навчальним закладом ще не стала предметом спеціального дослідження. Аналіз наукової літератури та результати анкетування дали можливість визначити, що одним з найефективніших шляхів вирішення вищезазначеної проблеми є розробка спецкурсу “Системний підхід у вищій освіті”. Розроблений спецкурс було апробовано та на основі отриманих результатів встановлено позитивну динаміку підвищення рівня знань, умінь та навичок магістрів щодо методології системного підходу під час організації управління навчальним закладом.

У перспективі передбачено розробити методичні рекомендації з використання спецкурсу “Системний підхід у вищій освіті”.

Список використаної літератури

1. Берега В. Є. Фахова підготовка магістрів з менеджменту освіти: теорія і методика : монографія / за ред. Й. А. Сиротенка. – Хмельницький : ЦНТЕІ, 2008. – 482 с.
2. Мармаза О. І. Управління навчальним закладом / О. І. Мармаза, О. М. Касьянова, В. В. Григораш та ін. – Харків : Ранок, 2003. – 152 с.
3. Погрібна Н. Управляти школою по-новому ... / Н. Погрібна. – Київ : Шк. світ, 2009. – 112 с.
4. Хриков Є. М. Управління навчальним закладом / Є. М. Хриков. – Київ, 1997. – 48 с.

Стаття надійшла до редакції 07.08.2014.

Заворотная Я. В. Подготовка магистров к организации управления учебным заведением на основе системного подхода

В статье на основе изучения научной литературы установлено, что проблема подготовки магистров к использованию системного подхода во время организации управления учебным заведением еще не стала предметом специального исследования. Определено, что одним из наиболее эффективных путей решения вышеупомянутой проблемы является разработка спецкурса “Системный подход в высшем образовании”. Этот спецкурс апробирован, на основе полученных результатов установлена положительная динамика повышения уровня знаний, умений и навыков магистров относительно методологии системного подхода во время организации управления учебным заведением.

Ключевые слова: учебное заведение, оптимизация, подготовка магистров, система, системный подход, спецкурс, управление.

Zavorotna Y. The Preparation of Masters to Organization the Management Process of Educational Institutions on the Basis of System Approach

The problem of using the system approach in the organization the management process of educational institutions is one of the strategic objectives of educational modernization of Ukraine and the issues of the day that require immediate solutions. Targeting the process of preparing

masters degree in “Pedagogy of higher school” to use the system approach in higher education is stipulated by the curriculum while learning discipline “Systems approach in higher education”. The main reasons for setting the aforementioned problem is the need of masters for theoretical and practical training of system functioning institution of higher educational institution and implementation in the educational institution of management system of education.

One of the most effective ways to address the problem of training masters degree in “Pedagogy of higher school” to use the system approach during the educational process in the educational institution seen in the development of the course “Systems approach in higher education”, which allows to introduce undergraduates to the peculiarities institution of education as a social-pedagogy system and features educational system; form a systemic vision institution of education as an object of management; learn to use professional normative, methodological, scientific information on the relevant methods of system analysis based on information on the content of events (or innovations) in the field of education.

Developed course “Systems approach in higher education” was tested during the educational process masters degree in “Pedagogy of high school”. Repeating the survey made it possible to establish a positive trend increased knowledge and skills of masters on the methodology of the system approach during the organization the management process of educational institutions. Prospects for further scientific explorations author sees in the development methodical recommendations on the use of the course “Systems approach to higher education”.

Key words: educational institution, optimization, training of masters, system, system approach, special course, management.